

Factsheet

Het Internationaal Wapenhandelsverdrag (ATT)

Op 2 april 2013 hebben de lidstaten van de Verenigde Naties met grote meerderheid het Internationaal Wapenhandelsverdrag (Arms Trade Treaty) aangenomen tijdens de Algemene Vergadering van de VN in New York. Daarmee komt een einde aan meer dan tien jaar onderhandelen. Het verdrag heet een historische verwezenlijking te zijn. De doelstelling van het verdrag is internationale standaarden vast te leggen voor de regulering van wapenhandel. Het verdrag wil de verantwoordelijkheidszin van staten aanscherpen en samenwerking bevorderen om het menselijk leed ten gevolge van gewapend geweld te voorkomen en bij te dragen tot meer vrede en stabiliteit.

Voorgeschiedenis: meer dan tien jaar onderhandelen

De eerste ideeën om een wereldwijd wapenhandelsverdrag (ATT) op te stellen zijn gelanceerd door enkele Nobelprijs laureaten in 1997. Zij stelden de vernietigende gevolgen aan de kaak van ongecontroleerde wapenstromen en pleitten voor een internationale gedragscode voor de verkoop van wapens. Onder impuls van een aantal landen kwam een voorstel tot stand voor een verdrag dat wapenhandel zou reguleren. De tekst circuleerde op de conferentie van de Verenigde Naties (VN) over kleine en lichte wapens in 2001 en van dan af namen de VN het voortouw.

In 2006 nam de Algemene Vergadering van de VN een resolutie aan waarin een internationaal verdrag voorop werd gesteld om de invoer, uitvoer en doorvoer van wapens te reguleren. In juli 2012 en maart 2013 organiseerden de VN twee finale conferenties waarin tevergeefs geprobeerd werd om een consensus te bereiken onder de 193 VN-lidstaten. Twee keer was men er dicht bij maar telkens werd het de consensus in de eindfase geblokkeerd door een handvol landen. Uiteindelijk werd de piste van consensus verlaten, en werd het verdrag ter stemming voorgelegd aan de Algemene Vergadering van de VN, waar het met grote meerderheid werd goedgekeurd: 154 landen stemden voor, 23 onthielden en 3 stemden tegen.

Doel van het ATT: wereldwijde criteria voor wapenhandel

Het Internationaal Wapenhandelsverdrag gaat over de handel in conventionele wapens. Dat zijn bijvoorbeeld kleine en lichte wapens, maar ook tanks, gevechtsvliegtuigen of oorlogsfregatten. Handel in specifieke, niet-conventionele wapens zoals massavernietigingswapens, antipersoonsmijnen of clustermunitie wordt reeds door speciale internationale verdragen verboden of gereguleerd.

De handel in conventionele wapens wordt in principe nationaal, door elk land apart gereguleerd. De doelstelling van het internationaal wapenhandelsverdrag is om voor alle landen gezamenlijke toetsingscriteria vast te leggen die als basis dienen om vergunningsaanvragen voor de uitvoer van conventionele wapens te beoordelen. Een strenge controle moet voorkomen dat de wapenhandel gewapend conflict aanwakkert.

Wat staat er in het Internationaal Wapenhandelsverdrag?

- de leidende principes en doelstellingen van het verdrag;
- het toepassingsgebied (*scope*): een lijst van conventionele wapens en transacties die onder controle vallen en de activiteiten die gecontroleerd worden (uitvoer, invoer, doorvoer en tussenhandel);
- gezamenlijke criteria waaraan wapenhandel onderworpen wordt zoals het risico op destabilisering van vrede en veiligheid, het risico op schendingen van mensenrechten of het internationaal humanitair recht;
- maatregelen die moeten voorkomen dat wapens afgeleid worden naar illegale circuits;
- voorschriften voor rapportering over wapenhandel aan de VN en andere verdragspartijen en instrumenten die meer samenwerking tussen verdragspartijen moeten bevorderen;
- slotbepalingen waarin de voorwaarden voor de inwerkingtreding van het verdrag, de mogelijkheid tot aanpassing en de opvolging van de implementatie worden vastgelegd.

Groot draagvlak voor het ATT, maar zonder Rusland en China

In Algemene Vergadering van de VN werd het ATT met grote meerderheid aangenomen (154 landen voor, 3 tegen en 23 onthoudingen). Grote wapenexporteurs als de VS, Frankrijk en Duitsland stemden voor. Twee andere wapenexportreuzen, Rusland en China, keurden het verdrag echter niet goed en onthielden zich. Zij zijn respectievelijk de nummer 2 en 5 in de top-5 van grootste wapenexporteurs ter wereld. Ook onder meer India, Venezuela, Soedan, Cuba en Egypte steunden het voorliggende verdrag niet.

Alle lidstaten van de Europese Unie – waaronder België – steunen het verdrag voluit. Op Europees niveau hebben alle lidstaten immers reeds in 2000 ingestemd met gezamenlijke standaarden voor wapenhandel, die op verschillende punten verder gaan dan het verdrag.

Niet-gouvernementele organisaties (NGO's), die jarenlang hun kennis en invloed in de strijd gegooid om tot een sterk verdrag te komen, zijn erg opgetogen dat het verdrag er is. Een deel van de vredes- en mensenrechtenorganisaties vrezen echter dat het verdrag in de praktijk weinig verschil zal uitmaken.

Vooruitblik

Het Internationaal Wapenhandelsverdrag is op zich geen garantie voor een verantwoorde handel in wapens, maar het verdrag zet alvast de problematiek op de kaart, wakkert de bewustwording en samenwerking aan en zal ervoor zorgen dat landen zich ook internationaal moeten verantwoorden als ze criteria schenden.

Het is echter een slechte zaak dat geen akkoord in consensus werd bereikt en dat grootmachten Rusland en China het wapenhandelsverdrag momenteel niet steunen. Dat verzwakt het verdrag en maakt de globale impact ervan onzeker. Bovendien is de tekst behoorlijk algemeen van aard en dient het verdrag eerder als vertrekpunt om meer samenwerking tot stand te brengen en toe te werken naar een doeltreffend mondiaal exportcontroleregime.

Na de aanneming van het verdrag door de Algemene Vergadering, ging de tekst naar Secretaris-Generaal Ban Ki Moon die ze ter ondertekening en ratificatie voorlegt aan alle VN-lidstaten. Pas als 50 landen het effectief ondertekend en geratificeerd hebben, wordt het verdrag van kracht. De kaap van 50 landen werd in september 2014 gehaald en het verdrag wordt van kracht op 24 december 2014.